

СУБЕКТИВНОТО ПРАВО КАТО АНТИТЕЗА И КОРЕЛАТ НА ОБЕКТИВНОТО ПРАВО

Ас. Емилия Лилова

Темата за субективното право не е занимавала юристите на класическото римско право. То е продукт на буржоазното право, в чиято ранна история и класическо развитие става водеща правна категория и централно понятие, толкова значимо, че да се възприеме като синоним на самото буржоазно право. Но с нарастването на ролята на държавата, то започва да търпи множество атаки по отношение на своята значимост – обявено е за отживелица на буржоазния либерализъм, за неуместно в едно общество, основано на класова солидарност. Леон Дюги го определя като чиста метафизика, категория, разположена в сферата на идеалното. Това, което произтича от правната норма, е единствено юридическа ситуация и правно задължение. Именно задължението е важно, а не субективното право. От правото произтичат задължения, а не субективни права, които са само продукт и рефлексия на правния дълг. От своя страна социалното предназначение на човека е да изпълнява определените му от обективното право задължения.

Несъмнено е, че субективното право покрива напълно реални отношения и зависимости. Нима правото може да регулира обществените отношения, без да се съобразява с човешкия индивид като правен субект. Той носи свободна воля, взаимодейства и въздейства върху заобикалящата го реалност и я променя чрез своята активност. Затова субективното право е от съществено значение в отношението между индивида-гражданин и държавата (социума). То внася баланс между регулиране, предписване, от

една страна, и възможности за самоопределяне, за свобода на волята, за повече автономност. Щом има обективно право, не може да няма негова корелация – субективно право, което да служи за граница и защита на личността като субект на правото.

Съпоставянето на субективно с обективно право е важно за изясняването на тяхната правна природа и значение. Традиционното схващане е, че обективно право са правните норми в тяхната съвкупност. Субективното право няма характер на правна норма, защото е конкретно и персонално право на даден субект и защото възниква в процеса на реализация на правните норми – възниква, когато са налице посочените в хипотезата на правната норма юридически факти. Разгледано във връзка с обективното право, субективното право е винаги персонализирано правомощие, възникнало за индивидуално определен субект при конкретни жизнени обстоятелства. Това виждане за субективното право като продукт и отражение на обективното, като нещо второстепенно и незначително, представя изкривен и неверен образ на тези понятия и на правото въобще. Издава се намерението да се представи държавата като единствен творец и източник на правото и неговата сила, а правата и свободите на личността – като проява на милост и благоволение от нейна страна. Погледнато по този начин, нормите, установени от държавата, се ползват с авторитета ѝ, защото са дадени като нещо обективно, което стои над волята на индивида. Никой не може да ги промени, всеки трябва да ги спазва и да им се подчинява. Зад субективното право стоят интересът и волята на отделната личност, които тя не би могла да защитава и отстоява без подкрепата на държавата. Като важащо за отделен индивид, субективното право не може да се счита за равнопоставено на обективното – нормите, които са пряк израз на държавна воля и мощ. Съвременната държава вижда своето предназначение в това да

служи на обществото и личността. Иска да се отъждестви със „социалната” и „правова” държава, признава обвързаността си с правата на човека. Всичко това открива нови аспекти в отношението държава–личност и корелацията обективно–субективно право.

Трябва да бъде разгледан и въпросът за мястото, за пространството, където субективното право се разполага. Дали то съществува в правото или извън него, присъства ли в правните норми, или не. Юридическият позитивизъм казва, че то не се намира в правната норма. Пространството, което субективното право обитава, са правните отношения, възникващи при реализацията на нормите (обективното право). И тъй като и самите правни отношения по същността си не представляват право, следователно и субективното право не се счита за такова. Но това схващане е прекалено сковано и догматично, опростено и схематично, тъй като темата „право” е невероятно сложна и комплексна. Тя не се изчерпва само с правните норми. Правото е дадено и като правни отношения, които са били негово основно битие в ранните периоди от правната история. Те са равноценни правни категории и като пространство за битуване на субективното право, са такива в качеството си именно на право. Субективното право има също битие на норми. Те от своя страна са място не само за обективно, но и на субективното право, допълват се и си взаимодействат. И тъй като носят противоположен смисъл като свобода на волята, като право на субекта, но и право, адресирано към същия субект, трябва да се постигне необходимия баланс между тях още на нивото на нормите. Адекватни на субективното право са диспозитивните (разрешителни) норми – тогава то е израз на свобода на избора и самоопределяне, то поставя граници, в които волята на субекта е независима от чужда воля, дори от тази на държавата.

Когато правомощието, правното благо, предоставено на субекта, е определено еднозначно по съдържание и начин на ползване, когато субектът не решава дали да го има и с какво съдържание, мястото му е в императивните норми и не може да се определи като субективно право. Императивните норми не са насочени към позицията на индивида като субект, не са свързани със свойствата, които го изразяват като такъв. Поради това, дори когато оправомощават, те не са и не могат да бъдат носител на субективно право.